

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

О.В. Ковальчук

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

Кам'янець-Подільський, 2021

УДК 373.3.017:908(075.8)

ББК 74.202.21+26.89я73

К-56

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
Протокол № 4 від 25 червня 2020 року*

Рецензенти:

Муковіз О.П., доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Григорович О.П., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

К-56 Ковальчук О.В. Краєзнавча робота в початковій школі навчально-методичний посібник/ Ковальчук О.В. Кам'янець-Подільський: Видавець Ковальчук О.В., 2021. 60 с.

Навчально-методичний посібник містить силабус та робочу програму навчальної дисципліни «Краєзнавча робота в початковій школі», плани практичних занять та пакет тестів для самоконтролю.

Розраховано для студентів, що навчаються за освітньо-професійною програмою Початкова освіта.

УДК 373.3.017:908(075.8)

ББК 74.202.21+26.89я73

© Ковальчук О.В.

**Силабус навчальної дисципліни
«КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В ПОЧАТКОВІЙ
ШКОЛІ»**

Галузь знань: 01 Освіта / Педагогіка
Спеціальність: 013 Початкова освіта
Освітньо-професійна програма: Початкова освіта
Рівень вищої освіти: перший бакалаврський
Курс: 4
Семестр: 7
 6 семестр (заочна форма навчання)
 1 семестр (молодший спеціаліст)

Факультет	Педагогічний
Кафедра	Теорії та методик початкової освіти
Викладачі	<p>ПІБ: Ковальчук Ольга Вікторівна Посада: старший викладач Науковий ступінь: кандидат педагогічних наук Тел.: 0685074995 Е-mail: kovalchuk.olga@kpnu.edu.ua Робоче місце: корпус №6, аудиторія 406 Профайл викладача: http://kmd.kpnu.edu.ua/sklad-kafedry/kovalchuk-olha-viktorivna/ Гугл Академія https://scholar.google.com.ua/citations?view_op=list_works&hl=ru&hl=ru&user=Jmm8KJ0AAAAJ</p>
Лінк на освітній контентдисципліни	<p>Посилання на дисципліну, розміщену в середовищі системи дистанційного навчання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Moodle) https://moodle.kpnu.edu.ua/course/view.php?id=7788</p>
Статус дисципліни	Навчальна дисципліна професійної підготовки вибіркового навчальних дисциплін
Обсяг дисципліни, кредити ЄКТС / години	4 кредити ЄКТС /120 годин
Мова викладання	українська
Форми навчання	Очна, заочна, дистанційна, змішана
Політика дисципліни	<i>Академічна доброчесність</i> (очікується, що роботи студентів будуть результатами їх оригінальних досліджень чи міркувань); <i>відвідування занять</i> (очікується, що студенти будуть відвідувати всі практичні та лекційні заняття. Студенти мають інформувати викладача про неможливість відвідування заняття); <i>креативна ініціатива здобувача вищої освіти</i> (передбачає творчий підхід студента до навчання)

Що будемо вивчати?	Загальні закономірності та особливості підбору краєзнавчого матеріалу до уроків різних освітніх галузей початкової школи
Чому це треба вивчати?	Ознайомити студентів з теоретичними аспектами краєзнавства як науки, його історією та основними напрямками; сформувати краєзнавчі знання, уміння та навички.
Яких результатів можна досягнути?	Володіти методикою підбору краєзнавчого матеріалу до уроків різних освітніх галузей початкової школи.
Як можна використати набуті знання та уміння?	Дисципліна сприяє формуванню у студентів таких компетентностей: <i>загальних компетентностей (ЗК):</i> загальнонавчальна; інформаційно-аналітична; дослідницько-праксеологічна; комунікативна; громадянська; етична; соціокультурна; міжособистісної взаємодії; адаптивна; здоров'язбережувальна; інформаційно-комунікаційна; <i>фахових компетентностей (ФК):</i> здатність до аналізу краєзнавчого потенціалу територій; здатність до формування екологічного і соціального мислення у молодшого школяра; здатність до розуміння сучасних тенденцій і регіональних особливостей рідного краю; здатність до здійснення моніторингу, інтерпретування; аналізу та систематизації краєзнавчої інформації, презентування краєзнавчого матеріалу.
Зміст дисципліни	Тема 1. Понятійно-категоріальний апарат краєзнавства Тема 2. Місце краєзнавства в системі підготовки вчителів початкових класів Тема 3. Основні напрями краєзнавства Тема 4. Природні краєзнавчі ресурси України Тема 5. Краєзнавчий компонент у змісті освітніх галузей початкової школи Тема 6. Методи і прийоми краєзнавчої роботи в початковій школі Тема 7. Форми організації, методи та прийоми краєзнавчої роботи з молодшими школярами Тема 8. Шкільний краєзнавчий музей
Методи навчання	<i>Словесні методи навчання</i> (розповідь, навчальна лекція, бесіда, навчальна дискусія); <i>наочні методи навчання</i> (ілюстрування, демонстрування); <i>практичні методи навчання</i> (вправи, ділові ігри); <i>інтерактивні методи навчання</i> (технології ситуативного моделювання, колективно-групова робота); <i>дистанційні методи навчання</i> .

Міждисциплінарні зв'язки	«Педагогіка», «Методика навчання природознавства в початковій школі», «Методика навчання суспільствознавства в початковій школі».
Інформаційне забезпечення з репозитарію та фонду КПНУ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192 2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с. 3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико-природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с. 4. Кушнаренко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с. 5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
Обсяг дисципліни (години) та види занять	Денна форма: лекції 16 (год.), практичні 24 (год.), самостійна робота 80 (год.)
	Заочна форма: лекції 6 (год.), практичні 6 (год.), самостійна робота 106 (год.) (молодший спеціаліст); лекції 6 (год.), практичні 10 (год.), самостійна робота 106 (год.)
Поточний контроль	Практичні заняття, модульна робота, самостійна робота
Підсумковий контроль	екзамен
Локація	Згідно з розкладом https://sites.google.com/kpnu.edu.ua/shedule-pf-kpnu/shedule-pf/pedshe

Зміст робочої програми навчальної дисципліни

1. Мета вивчення навчальної дисципліни ознайомити студентів з теоретичними аспектами краєзнавства як науки, його історією та основними напрямками; сформувані краєзнавчі, уміння та навички; застосовувати на практиці набуті знання щодо підбору краєзнавчого матеріалу до уроків різних освітніх галузей початкової школи.

2. Обсяг дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік навчання	4	4
Семестр вивчення	7	7
Кількість кредитів ЄКТС	4	4
Загальний обсяг годин	120	120
Кількість годин навчальних занять	40	16
Лекційні заняття	16	6
Практичні заняття	24	10
Семінарські заняття	-	-
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна та індивідуальна робота	80	104
Форма підсумкового контролю	екзамен	екзамен

3. Статус дисципліни - вибіркова (вільного вибору студента).

4. Передумовами вивчення дисципліни: «Педагогіка», «Методика навчання природознавства в початковій школі», «Методика навчання суспільствознавства в початковій школі».

5. Програмні компетентності:

загальні компетентності (ЗК): загальнонавчальна, інформаційно-аналітична, дослідницько-праксеологічна, комунікативна, етична, соціокультурна, міжособистісної взаємодії, адаптивна, рефлексивна, інформаційно-комунікаційна.

Фахові компетентності(ФК): здатність до аналізу краєзнавчого потенціалу територій; здатність до формування екологічного і соціального мислення у молодшого школяра; здатність до розуміння

сучасних тенденцій і регіональних особливостей рідного краю; здатність до здійснення моніторингу, інтерпретування, аналізування та систематизації краєзнавчої інформації, до презентування краєзнавчого інформаційного матеріалу.

6. Очікувані результати навчання з дисципліни: володіти методикою підбору краєзнавчого матеріалу для уроків різних освітніх галузей початкової школи; уміння здійснювати науково-дослідну і методичну діяльність в області краєзнавства; уміння використовувати новітні освітні технології, програмне забезпечення й сучасні технічні засоби навчання краєзнавчого матеріалу.

7. Засоби діагностики результатів навчання: презентації, тестування, екзамен.

8. Програма навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	разом	У тому числі		
		Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Понятійно-категоріальний апарат краєзнавства	2	2		
Теоретико-методологічні засади краєзнавства	2		2	4
Тема 2. Місце краєзнавства в системі підготовки вчителів початкової школи	6	2		
Понятійно-категоріальний апарат краєзнавства	6		2	4
Тема 3. Основні напрями краєзнавства	2	2		
Природниче краєзнавство	10		2	8
Історичне краєзнавство	10		2	8
Етнокультурне та біологічне краєзнавство	10		2	8
Господарче та екологічне краєзнавство	6		2	4
Літературне і педагогічне краєзнавство	6		2	4

Тема 4. Природні краєзнавчі ресурси України	2	2		
Природоохоронні об'єкти рідного краю	10		2	8
Тема 5. Краєзнавчий компонент у змісті освітніх галузей початкової школи	2	2		
Тема 6. Методи і прийоми краєзнавчої роботи в початковій школі	2	2		
Методи і форми організації краєзнавства в початковій школі	10		2	8
Тема 7. Форми і методи використання пам'ятників історії культури в освітньому процесі початкової школи	2	2		
Форми і методи використання пам'ятників історії культури в освітньому процесі початкової школи	10		2	8
Експерсії та походи по рідному краю	10		2	8
Тема 8. Шкільний краєзнавчий музей	2	2		
Шкільний краєзнавчий музей	10		2	8
Разом годин	120	16	24	80

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	разом	У тому числі		
		Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота
Тема 1. Теоретичні основи краєзнавства	2	2		
Понятійно-категоріальний апарат краєзнавства	22		2	20
Тема 2. Основні напрямки краєзнавства	2	2		
Природниче краєзнавство	22		2	20
Етнокультурне та біологічне краєзнавство	22		2	20
Тема 3. Форми організації, методи та прийоми краєзнавчої роботи з молодшими школярами	2	2		
Методи і форми організації краєзнавства в початковій школі	24		2	22
Експерсії та походи по рідному краю	24		2	22
Разом годин	120	6	10	104

9. Форми поточного та підсумкового контролю: фронтальне та групове усне опитування, обговорення практичних питань, індивідуальний та груповий самоконтроль, модульний контроль, тестування, залік.

10. Критерії оцінювання результатів навчання

Денна форма навчання

Поточний і модульний контроль (60 балів)		Екзамен	Сума
Змістовий модуль (60 балів)			
Поточний контроль	МКР		
40 балів	20 балів		

Заочна форма навчання

Поточний і модульний контроль (60 балів)		Екзамен	Сума
Змістовий модуль (60 балів)			
Поточний контроль	МКР		
40 балів	20 балів		

Оцінювання навчальних досягнень з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до таблиці відповідності шкал оцінювання навчальних досягнень здобувачів вищої освіти:

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни	Оцінка за шкалою ECTS	Пояснення	Рекомендовані системою ECTS статистичні значення (у %)	Екзаменаційна оцінка за національною шкалою
90-100	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)	10	відмінно
82-89	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)	25	добре
75-81	C	Добре (загалом правильне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)	30	

67-74	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)	25	задовільно
60-66	E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)	10	
35-59	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)		незадовільно
1-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)		

Знання здобувачів вищої освіти оцінюються за такими критеріями:

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, мовних фактів без зв'язку між ними: відповідає на запитання, які потребують відповіді „так” чи „ні”.
	2	Студент не достатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу знайти способи дій, розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні „так” чи „ні”; може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі елементарних знань і навичок; виявляє окремі закономірності; робить спроби виконання вправ і завдань репродуктивного характеру; за допомогою викладача виконує прості вправи за готовим алгоритмом.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, здатний виконати вправи і завдання за зразком; орієнтується в термінах, поняттях, визначеннях; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.

	5	Студент розуміє суть навчальної дисципліни, може дати визначення понять, категорій (однак з окремими помилками); вміє працювати з підручником, самостійно опрацьовувати частину навчального матеріалу; виконує прості вправи і завдання за алгоритмом, але окремі висновки є нелогічними та непослідовними.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати мовні явища, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо осмисленою; самостійно відтворює більшу частину матеріалу; вміє застосовувати знання під час виконання вправ і завдань за алгоритмом, послуговуватися додатковими джерелами.
Достатній (алгоритмічно дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, оперує базовими поняттями, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє наводити приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; самостійно користуватися додатковими джерелами; правильно використовувати термінологію; складати таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях; вміє аналізувати, робити висновки; відповідь повна, логічна, обґрунтована, однак з окремими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і обґрунтувати його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує знання у дещо змінених ситуаціях, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації; чітко тлумачить лінгвістичні поняття, категорії; формулює правила; може самостійно опрацьовувати матеріал, виконує прості творчі завдання; має сформовані типові навички.

Високий (творчо-професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями та використовує їх у нестандартних ситуаціях; може визначати особливості мовних процесів; робить аргументовані висновки; практично оцінює сучасні здобутки лінгвістичної науки; самостійно визначає мету власної діяльності; виконує творчі завдання; може сприймати іншу позицію як альтернативну; знає суміжні дисципліни; використовує знання, аналізуючи різні мовні явища, процеси.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з навчальної дисципліни, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях; вміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, круглі столи тощо); спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію; самостійно вивчити матеріал; визначити програму своєї пізнавальної діяльності; оцінювати різноманітні мовні явища, процеси.
	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності в навчальній діяльності; використовує широкий арсенал засобів для обґрунтування та доведення своєї думки; розв'язує складні проблемні ситуації та завдання; схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію; займається науково-дослідною роботою; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої здібності й схильності; використовує різноманітні джерела інформації; моделює ситуації в нестандартних умовах.

Якщо студент не відпрацював пропущені навчальні заняття, не виправив оцінки 0,1,2,3, отримані на навчальних заняттях, не виконав модульної контрольної роботи (МКР) менше ніж на 60% від максимальної кількості балів, виділених на ці види робіт, він вважається таким, що має академічну заборгованість за результатами поточного контролю.

Пропущені заняття студент має обов'язково відпрацювати. За відпрацьовані лекційні заняття оцінки не ставляться, за практичні заняття нараховуються бали середнього (4, 5, 6), достатнього (7, 8, 9) та високого рівня (10, 11, 12).

Контроль за самостійною роботою здійснює лектор на консультаціях в усній формі.

Модульна контрольна робота виконується у письмовій формі. До її написання допускаються всі студенти. Позитивну оцінку за МКР не рекомендується покращувати.

Студенти, які за результатами виконання МКР отримали рейтинговий бал менший 60 % від максимальної кількості балів, виділених на цей вид роботи, а також ті, що не з'явилися для її виконання або не виконали її завдань, вважаються такими, що мають академічну заборгованість за результатами поточного контролю, ліквідація якої є обов'язковою.

Підсумковий контроль з навчальної дисципліни передбачає екзамен.

11. Матеріально-технічне, інформаційне та навчально-методичне забезпечення: навчальні аудиторії та кабінет початкової освіти; комп'ютерні класи; електронна бібліотека; мультимедійне обладнання; точки бездротового доступу до мережі Інтернет; доступ до мережі Інтернет; бібліотека, електронна бібліотека; репозитарій бібліотеки; модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище (Moodle); комплекси навчально-методичного забезпечення дисциплін; силабус та робоча навчальна програма дисципліни; збірники наукових праць.

12. Рекомендована література

Основна література

5. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
6. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
7. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
8. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
9. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
10. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.
11. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історико-краєзнавчих досліджень : курс лекцій. Ч. 2 МОНМС України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Л. 2011. 305 с.
12. Кот І. Краєзнавство Енциклопедія історії України у 10 т. Інститут історії України НАН України. К. Наук. думка, 2009. Т. 5 : Кон-Кю. С. 279.
13. Суспільна географія. у 2 кн. Кн. 2. Проблеми українознавства, регіоналістики і краєзнавства Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів, 2015. - 705 с.
14. Туристичне краєзнавство : текст лекцій для студентів ВНЗ турист. профілю Р. Берест, Л. Безручко ; М-во освіти і науки України, Львів. ін-т економіки і туризму. Львів : Галицька видавн. спілка, 2015.312 с.
15. Українське географічне краєзнавство: теорія, історія, постаті, практика М. Ю. Костиця. Житомир. Косенко. 2006. 444 с.

Додаткова література

1. Кузьма-Качур М. І. Краєзнавство в навчально-виховному процесі навчально-методичний посібник початкової школи М. І. Кузьма-Качур. Мукачево МДУ, 2011. 108 с.
2. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1-4 класи. К. Видавничий дім

«Освіта», 2012. 392с.

3. Тарасенко Г. С. Паросток. Методика гуманістичного виховання молодших школярів засобами природи. 1 – 4 класи. Посібник для вчителя. Тернопіль: навчальна книга. Богдан,

4. 2003. – 144с.

5. Кукалець М.В. Методика викладання природознавства у початковій школі навчально-методичний посібник за модульно-рейтинговою системою навчання студентів спец. "Початкова освіта". Рек МОН. Львів : Новий Світ 2000, 2013. 222 с.

6. Крамаренко Алла Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі: навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП "Початкова освіта". Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2020. 420 с

Рекомендовані джерела інформації

1. <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>

2. <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/>

3. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

4. https://ndcsoippo.at.ua/_fr/0/Dekunova.pdf

5. <https://vseosvita.ua/library/vikoristanna-kraeznavcoi-roboti-pri-vikladanni-prirodoznavstva-v-pocatkovij-skoli-26586.html>

6. <http://www.s64.kiev.ua/%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%B7-%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%83-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE-%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%94%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2/>

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття є однією з найважливіших форм навчального заняття у закладі вищої освіти, яке проводиться у формі дискусії навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Заняття проводяться з основних тем навчальної програми і є ефективною формою закріплення теоретичних знань, отриманих на лекціях і під час самостійної роботи з навчальною і науковою літературою.

Головна мета практичних занять — опанування здобувачами вищої освіти навчальної дисципліни, забезпечення глибокого і всебічного аналізу та колективного обговорення основних проблем дисципліни, навчання їх елементам творчого застосування отриманих знань на практиці.

Основними завданнями практичних занять є:

- ✓ закріплення у студентів теоретичних знань;
- ✓ оволодіння ними науковим апаратом, навичками усного і письмового викладання навчального матеріалу;
- ✓ залучення їх до науки, наукових досліджень;
- ✓ прищеплення їм навичок творчого мислення, самостійного формулювання та висловлювання власних думок, а також захисту висунутих наукових положень і висновків;
- ✓ формування в них правового світогляду, здатності пов'язувати загальнотеоретичні положення з вимогами повсякденної практики державно-правового будівництва в країні.

Вид проведення практичного заняття з дисципліни "Краєзнавча робота в початкових класах" є: розгорнута бесіда; диспут у формі діалогу.

При підготовці до практичного заняття кожен студент повинен уважно ознайомитися з планом, що відбиває зміст чергової теми заняття: прочитати і продумати свої лекційні записи, що належать до теми заняття; вивчити чи законспектувати рекомендовану літературу; скористатися у разі потреби консультацією викладача; скласти розгорнутий план, тези чи конспект виступу з усіх питань теми заняття.

Студентам слід відвідувати кожне практичне заняття. Пропуск позбавляє студента можливості усвідомити, закріпити та отримати

цілісне уявлення з тієї чи іншої теми. Крім того, це створює значні труднощі при підготовці до підсумкового модульного контролю, екзамену.

Переважну більшість практичних занять буде проведено у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи.

Практичне заняття починається вступним словом викладача, у якому він розкриває значення теми і мету заняття, форми і методи його проведення.

Здобувачі вищої освіти, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати краєзнавчі особливості певної території, наводити приклади; кожному здобувачу слід постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання понять і термінів.

Систематичні виступи на практичних заняттях сприяють поповненню словникового запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки; здобувачі повинні уважно слухати виступи своїх однокурсників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання, це дає можливість кожному присутньому на занятті висловити свій погляд та подолати прогалини, які мали місце у відповіді.

Активна участь на практичних заняттях прищеплює навички участі в дискусії, аналізі різних поглядів, умінню відстоювати свою позицію; після закінчення виступу здобувача відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки скеровує обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити всім учасникам заняття. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на практичному занятті припускається явних помилок, то для запобігання втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому; закінчується заняття заключним словом викладача, у якому аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на занятті (виступ з питання, реферат, повідомлення, доповнення, зауваження тощо) та нараховуються рейтингові бали, дається завдання на наступне заняття.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема: Теоретико-методологічні засади краєзнавства

Теоретичні питання для обговорення

1. Сутність краєзнавства як науки
2. Перспективи розвитку краєзнавства
3. Предмет і завдання краєзнавства
4. Функції краєзнавства

Практичні питання для обговорення

- ✓ Яке значення має педагогічна спадщина у розвитку краєзнавства?
- ✓ Як можна охарактеризувати реалізацію краєзнавчої освіти у ВНЗ?
- ✓ Як можна вдосконалити краєзнавчу роботу у ВНЗ?
- ✓ Охарактеризувати зв'язок краєзнавства з іншими науками.

Самостійна робота

1. Охарактеризувати історію розвитку краєзнавства
2. Проаналізувати краєзнавчий рух в Україні

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проєктів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема: Понятійно-категоріальний апарат краєзнавства

Теоретичні питання для обговорення

1. Джерела краєзнавства
2. Методи краєзнавчих досліджень
3. Краєзнавство в змісті предметів професійного циклу
4. Місце краєзнавчої роботи в системі шкільної освіти

Практичні питання для обговорення

- ✓ Охарактеризуйте погляди С.Русової, К.Ушинського, В.Сухомлинського на краєзнавство
- ✓ Дайте визначення «краєзнавча робота вчителя»
- ✓ Перерахуйте напрями краєзнавчих знань
- ✓ Як ви розумієте вислів К.Ушинського «Не лише дивитися, а й бачити, не лише знати, а й розуміти», прищепити «інстинкт місцевості».
- ✓ Наведіть приклади краєзнавчих знань теоретичного та емпіричного характеру

Самостійна робота

1. Історико-типологічні особливості українського краєзнавства

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Природниче краєзнавство

Теоретичні питання для обговорення

1. Шкільне (освітнє) краєзнавство.
2. Мета, завдання шкільного природничого краєзнавства.
3. Принципи організації шкільного природничого краєзнавства
4. Форми географічного краєзнавства.
5. Основні методи організації природничого краєзнавства
6. Перспективи розвитку природничого краєзнавства.

Практичні питання для обговорення

- ✓ Доберіть кілька визначень краєзнавства, що відображають його з різних сторін
- ✓ Окресліть взаємозв'язок народознавства та краєзнавства
- ✓ Дайте визначення поняттям «край», «регіон», «територія».
- ✓ Фізико-географічна та економічна характеристика рідного краю.
- ✓ Географічне положення, рельєф, клімат.
- ✓ Унікальні ландшафти природно-заповідних територій.
- ✓ Ранньоквітучі рослини природних ландшафтів рідного краю.
- ✓ Флора (тваринне населення) поблизу мого дома (на шкільному подвір'ї, міському парку, березі водойми, у балці тощо).

Самостійна робота

1. Джерела географічного краєзнавства Хмельницької області, які може використовувати у своїй діяльності вчитель початкових класів.
2. Ознайомлення із Законом України «Про охорону природи».

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.

6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Історичне краєзнавство

Теоретичні питання для обговорення

1. Історичне краєзнавство, його місце в системі шкільного краєзнавства.
2. Виховне та освітнє значення вивчення історії «малої батьківщини».
3. Джерела історичного краєзнавства.
4. Методи історичного краєзнавства.

Практичні питання для обговорення

- ✓ розкрийте зв'язок історичного краєзнавства з іншими науками, що дає можливість глибше розкрити історію рідного краю
- ✓ розкрийте зміст таких наук як «кодикологія», «філігранологія», «хронологія», «сфрагістика», «геральдика», «нумізмати́ка»

Самостійна робота

1. Складіть історичну довідку становлення Подільського краю для молодших школярів (з найдавніших часів до початку XXI століття) за такими критеріями: Давня історія рідного краю: Найдавніше населення регіону та його заняття (палеоліт, мезоліт, неоліт, енеоліт, доба бронзи, доба раннього заліза). Середньовічна історія рідного краю: Епоха великого переселення народів. Рідний край у XVI – XVIII ст.: Боротьба проти турецько-татарської навали Рідний край протягом XIX початку XX ст.: Особливості економічного та культурного розвитку рідного краю наприкінці XVIII ст. - першій половині XIX ст. Економічний потенціал рідного краю у другій половині XIX ст. – початку. Рідний край в 20-30-ті рр. XX ст.: Повстанський рух в регіоні проти російсько-більшовицької окупації. Рідний край в роки Другої світової війни 1939-1945 рр. Рідний край в другій половині XX ст. Рідний край в незалежній Україні (1991 р.- на початку XXI ст.).

2. Ознайомлення із Законом України «Про охорону пам'яток історії та культури».

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Етнокультурне та біологічне краєзнавство

Теоретичні питання для обговорення

1. Етнокультурне краєзнавство, його місце в системі шкільного краєзнавства.
2. Вивчення народних звичаїв і традицій, фольклору, усної та письмової народної творчості нашого регіону (краю, області, республіки), їх впливу на становлення сучасної публіцистики та літературної творчості;
3. Дослідження літературного минулого свого регіону (області, району, міста чи села;
4. Вивчення біографій як маловідомих, так і популярних авторів літературних творів регіону, відомих діячів культури рідного краю.
5. Зміст краєзнавчих біологічних досліджень.
6. Актуальність біологічних знань у професійній діяльності вчителя початкової школи

Практичні питання для обговорення

- Переповісти народні перекази та легенди рідного краю
Розкрити рослинний та тваринний світ рідного краю

Самостійна робота

1. Етнічні групи українців
2. Напрямки та методи дослідження етнографічного населення

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.
- 7.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема: Господарче та екологічне краєзнавство

Теоретичні питання для обговорення

1. Поняттєвий аспект господарчого краєзнавства: сутність, об'єкт, предмет, завдання.
2. Соціально-економічне районування України.
3. Методика вивчення регіону: соціально-економічний аспект.
4. Характеристика Поділля як складової Західного соціально-економічного регіону.
5. Конкретні об'єкти соціально-економічного краєзнавства. Значення їх вивчення у формування цілісної соціально-економічної, історичної та культурної картини краю.

Практичні питання для обговорення

1. Розробка особистого (групового) екологічного проекту (акції) із збереження природного об'єкту, що потребує охорони (дерево, куш, джерело, трав'яниста рослина або її популяція, балка, берег річки тощо).
2. Ознайомлення із Законом України „Про охорону природи”.
- 3.

Самостійна робота

1. Екологія як природне та суспільне явище: актуальність екологічних проблем

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема: Літературне і педагогічне краєзнавство

Теоретичні питання для обговорення

1. Словесні методи у підготовці майбутнього вчителя початкової школи до педагогічного краєзнавства
2. Методи заохочення майбутнього вчителя до вивчення педагогічного краєзнавства
3. Організація досвіду моральної поведінки у процесі підготовки майбутнього вчителя до педагогічного краєзнавства

Практичні питання для обговорення

1. Виконати креативні завдання для самопізнання та самореалізації майбутнього педагога, написати твір-роздум за вибором: "Як у спілкуванні з учителями-колегами (батьками, учнями) доцільно використовувати краєзнавчий матеріал?"

Самостійна робота

1. Проаналізувати життя і творчість письменника рідного краю
Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192

2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема: Природоохоронні об'єкти рідного краю

Теоретичні питання для обговорення

1. Історичний огляд розвитку заповідної справи в Україні, напрями її розвитку. Закон України «Про природо-заповідний фонд» і його завдання.
2. Класифікація територій і об'єктів ПЗФ України. Власність та право користування територіями і об'єктами ПЗФ. Особливості їх використання.
3. Порядок створення і оголошення територій і об'єктів ПЗФ.
4. Державний кадастр і охорона територій і об'єктів ПЗФ. Відповідальність за порушення законодавства про природно-заповідний фонд.
5. Методика вивчення цінних природних територій і об'єктів в польових умовах.
6. Нормативно-правова база про екологічну мережу. Структура екомережі (центри ландшафтного і біологічного різноманіття, екологічні коридори, буферні зони, екотехнічні розв'язки), особливості їх використання. Методика обґрунтування створення екомережі.

Практичні питання для обговорення

1. Створення списків і класифікація природо-заповідних об'єктів рідного краю, їх приуроченість до фізико-географічних, геоботанічних,

флористичних і зоологічних зон України, рідного краю; значення у формуванні регіональної і національної екологічної мережі.

2. Експедиції і екотури до об'єктів природно-заповідного фонду рідного краю, України, інших країн.

3. Екологічна етика. Цінності природи, моральні агенти і моральні партнери (суб'єкти). Права природи. Етичні принципи і правила взаємодії з природою.

4. Унікальні природні та історико-культурні об'єкти місцевого значення, розташовані, на території рідного краю.

5. Розробка екостежок, маршрутів екотурів до унікальних природних та історико-культурних об'єктів України, рідного краю.

Самостійна робота

1. Заповідники та заказники як форма збереження окремих ділянок незайманої природи для наукових досліджень.

2. Просторове розміщення об'єктів природно-заповідного фонду, екомережі та господарської системи на прикладі одного з районів (міст) України, рідного краю.

3. Роль юних туристів-краєзнавців в охороні навколишнього середовища.

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема: Методи і форми організації краєзнавства в початковій школі

Теоретичні питання для обговорення

1. Місце краєзнавчого матеріалу в системі навчання та виховання дітей молодшого шкільного віку.
2. Роль краєзнавства для патріотичного виховання молодших школярів.
3. Вплив краєзнавчого дослідження на формування духовності дітей.

Практичні питання для обговорення

1. Розробіть екскурсійний маршрут району, де Ви мешкаєте.
2. Доберіть йому оригінальну назву.
3. Установіть можливості розвитку великих ТВК і галузей господарства регіону на основі використання різних фізико-географічних та економікогеографічних карт і інформації з довідкової (краєзнавчої) інформації.
4. Як співвідноситься національна і регіональна символіка?

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема: Форми і методи використання пам'ятників історії культури в освітньому процесі початкової школи

Теоретичні питання для обговорення

1. З історії пам'яткоохоронного руху в Україні.
2. Законодавство України з питань охорони культурної спадщини.
3. Основні напрями, форми і методи використання пам'ятників історії і культури в навчально-виховній роботі з учнями.

Практичні питання для обговорення

1. Назвіть типи об'єктів культурної спадщини
2. На які види поділяються об'єкти культурної спадщини
3. Який закон регулює участь школи у пам'ятниковознавчій роботі

Самостійна робота

1. Основні форми урочної та позаурочної пам'ятниковознавчої роботи

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192
2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.
3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.
4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.
5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.
6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 11

Тема: Екскурсії та походи по рідному краю

Теоретичні питання для обговорення

1. Місце туристично-екскурсійної роботи в початковій школі. Розкрийте об'єкт та предмет туристичного краєзнавства

2. Краєзнавчий компонент туристично-екскурсійної роботи.
Основні методи туристично-краєзнавчих досліджень

3. Знання і навички, якими має володіти вчитель початкових класів для методично правильної організації туристично-екскурсійної роботи з дітьми молодшого шкільного віку.

Практичні питання для обговорення

1. Туристично-краєзнавча робота з дітьми першого року навчання.

2. Туристично-краєзнавча робота з дітьми другого року навчання.

3. Туристично-краєзнавча робота з дітьми третього року навчання.

4. Туристично-краєзнавча робота з дітьми четвертого року навчання.

5. План проведення туристично-екскурсійної роботи в Кам'янці-Подільському.

Література:

1. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192

2. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.

3. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.

4. Кушнарєнко Н.М.Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.

5. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.

6. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачєво:МДУ, 2013. 72с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 12

Тема: Шкільний краєзнавчий музей

Теоретичні питання для обговорення

1. Роль музеїв у збереженні історичної спадкоємності поколінь і культурної спадщини України.

2. Музейна термінологія: фонди (тематичний, систематичний, комплексний, основний, допоміжний), експозиція, музейний предмет.

3. Принципи організації та діяльності шкільних музеїв, положення про музей при закладі освіти.

4. Музейна документація, правила реєстрації, опису і обліку музейних надходжень та експонатів, їх зберігання у запасниках та експозиції.

5. Підготовка та проведення шкільної музейної екскурсії.

6. Сучасні вимоги до структури, змісту, оформлення і затвердження екскурсій.

7. Культура мовлення екскурсовода, манера поведінки.

Практичні питання для обговорення

✓ Формування плану експозиції. Ділові ігри з питань формування тематико-експозиційних планів експозицій, робота зі створення експозиції музею навчального закладу, тематичної виставки.

✓ Підбір, виготовлення та розміщення друкованих і фотоматеріалів. Обробка зразків природних матеріалів та їх опис.

Література:

7. Краєзнавство. - Кам.-Под., 2006. С. 192

8. Касіяник І.П., Матвійчук Б.В. Краєзнавство і туризм Метод. посіб. з краєзнавства і туризму. Кам'янець- Подільський, 2007. 50 с.

9. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико- природничі нариси з краєзнавства : навчально-методичний посібник. - Львів : ТОВ Укрсервіс, 1994. 243 с.

10. Кушнарєнко Н.М. Бібліотечне краєзнавство підручник. К. Знання, 2007. 502 с.

11. Кузьма-Качур М.І., Горват М.В. Основи краєзнавства: навч. посібн. Київ Видавництво Ліра-К. 2017. 256 с.

12. Кузьма-Качур М.І. Метод проектів в курсі «Природознавство» початкової школи. Навчально-методичний посібник Качур. Мукачево:МДУ, 2013. 72с.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студента – це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються здобувачем вищої освіти під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Відповідно до п. 4.3 Положення про організацію освітнього процесу у Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка, самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, визначається навчальним планом і становить не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми.

Самостійна робота студента повинна бути конкретною за своєю спрямованістю і супроводжуватися ефективним контролем та оцінкою її результатів. Зміст самостійної роботи студента полягає в науково обґрунтованій системі дидактично та методично оформленого навчального матеріалу і визначається з урахуванням структурно-логічної схеми підготовки фахівців, яку відображено в освітньо-професійній програмі та робочому навчальному плані. Зміст самостійної роботи студента з навчальної дисципліни визначається робочою програмою навчальної дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача.

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних матеріалів, передбачених для вивчення навчальної дисципліни «Краєзнавча робота в початкових класах».

Основною формою контролю та оцінювання самостійної роботи студентів є усне опитування під час проведення консультації.

У ході самостійної роботи студент:

- засвоює теоретичний матеріал з навчальної дисципліни, що вивчається (засвоєння лекційного курсу, а також окремих його розділів, тем, положень і т. д.);
- закріплює знання теоретичного матеріалу, використовуючи необхідний інструментарій практичним шляхом;
- застосовує отримані знання і практичні навички для аналізу ситуацій і вироблення правильного рішення (підготовка до групової дискусії, підготовча робота в рамках ділової гри, письмовий аналіз конкретної ситуації, розробка мистецьких проєктів, під час участі та організації спортивних заходів тощо);
- застосовує отримані знання та уміння для формування власної позиції, теорії, моделі (написання курсової, кваліфікаційної, дипломної, магістерської роботи, наукової доповіді, статті, науково-дослідної роботи).

Самостійна робота з навчальної дисципліни для здобувача може включати різні форми, які визначаються робочою програмою, залежно від мети, завдань та змісту навчальної дисципліни, специфікою напряму підготовки, спеціальності. Умовно самостійну роботу студентів можна розділити на базову і додаткову.

Базова самостійна робота забезпечує підготовку студента до аудиторних занять і контрольних заходів з усіх навчальних дисциплін навчального плану. Результати цієї підготовки виявляються в активності студента на заняттях, при виконанні ним контрольних робіт, тестових завдань й інших видів робіт.

Базова самостійна робота студентів може включати такі види робіт:

- ✓ опрацювання лекційного матеріалу і рекомендованої літератури;
- ✓ пошук (підбір) і огляд літератури і електронних джерел інформації з індивідуально заданої проблеми навчального курсу;
- ✓ виконання домашніх завдань;
- ✓ самостійна творча робота;
- ✓ вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання;
- ✓ практикум з навчальної дисципліни з використанням програмного забезпечення;

✓ підготовка до лабораторних робіт, практичних (семінарських) занять;

✓ підготовка до написання контрольних робіт, інших форм поточного контролю;

✓ систематизація вивченого матеріалу перед семестровим екзаменом.

Додаткова самостійна робота спрямована на поглиблення і закріплення знань студента, розвиток аналітичних навичок з проблематики навчальної дисципліни.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

1. Основними функціями краєзнавства є:
  - а) інформаційно-наукова, освітня, просвітницько-виховна;
  - б) теоретична, просвітницько-виховна;
  - в) теоретична, технологічна, освітня.
2. Методами краєзнавчих досліджень є:
  - а) літературний, анкетування та особистих бесід, фотографування і кінозйомка;
  - б) візуальний, картографічний, статистичний, анкетування та особистих бесід, фотографування і кінозйомка;
  - в) літературний, метод польових спостережень, візуальний, картографічний, статистичний, анкетування та особистих бесід, фотографування і кінозйомка.
3. Серед джерел краєзнавства можна виокремити такі:
  - а) краєзнавча бібліографія, картографічні джерела, усні джерела, офіційні джерела, статистичні джерела, спостереження, друковані джерела, пам'ятки історії та культури;
  - б) література, польові спостереження, анкети, фотографії і кінозйомка;
  - в) спостереження, друковані джерела, пам'ятки історії та культури.
4. Залежно від цілей та завдань досліджень виокремлюють такі форми краєзнавства:
  - а) державне (наукове), освітнє (шкільне);
  - б) освітнє (шкільне) і суспільне (громадське);
  - в) державне (наукове), освітнє (шкільне) і суспільне (громадське).
5. Дієвими є дві форми освітнього краєзнавства:
  - а) громадське та програмне;
  - б) суспільне та непрограмне;
  - в) програмне та не програмне.
6. Об'єктом географічного краєзнавства є:
  - а) природа, населення й господарство краю;
  - б) природно-територіальні системи своєї місцевості;
  - в) народи, їх культура і побут, походження, розселення.
7. Географічне краєзнавство – це

а) вивчення взаємозв'язків природних і соціальних явищ рідного краю з науковою, навчальною, виховною і практичною метою;

б) вивчення населених пунктів, їх економіко-географічні особливості;

в) ознайомлення з конкретними представниками місцевої флори і фауни, їхніми особливостями, значенням у господарській діяльності.

8. Завдання історичного краєзнавства полягає у:

а) дослідженні етнографічних краєзнавчих відомостей;

б) з'ясуванні шляхів, закономірностей, форм й методів комплексного пізнання історичного розвитку краю, використання результатів історико-краєзнавчого дослідження в різних сферах життя суспільства;

в) виборі форм й методів комплексного пізнання історичного розвитку краю.

9. Основні ознаки історичного краєзнавства:

а) діяльнісний характер;

б) локальність досліджуваних історичних подій, матеріалізованих в пам'ятках історії та культури;

в) локальність досліджуваних історичних подій, матеріалізованих в пам'ятках історії та культури; діяльнісний характер.

10. Об'єктом історичного краєзнавства є:

а) історія, історичні процеси, які відбувалися в краї на тлі загальноукраїнських або загальносвітових подій;

б) вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ краю;

в) природно-територіальні системи своєї місцевості.

11. Етнографічне краєзнавство – це:

а) вивчення етнічних груп і масивів, які є на території рідного краю, історії їх заселення і розвитку, духовної культури,

б) віросповідання народу, національних звичаїв і традицій, а головне, їх збереження в народі та відзначення сучасними поколіннями;

в) віросповідання, національні звичаї і традиції населення краю.

12. Об'єктом дослідження етнографічного краєзнавства є:

а) галузь гуманітарних наук;

б) звичаї та обряди, побут, одяг, усна народну творчість;

в) народи, їх культура і побут, походження (етногенез), розселення, процеси культурно-побутових відносин певного регіону на всіх етапах історії людства.

13. Завданням етнографічного краєзнавства є:

а) формування етнографічної свідомості;

б) відродження і збереження традицій народу в його регіональному багатоманітті, відродження та популяризація народних свят, звичаїв і обрядів, народних ремесел тощо;

в) вивченні історії міст і сіл, підприємств, господарств, установ, важливих місцевих історичних подій.

14. Основними етнографічного джерелами краєзнавства виступають:

а) письмові свідчення, плани та карти, музейні зібрання;

б) письмові свідчення – клинописи, літописи, хроніки, записи мандрівників та письменників.

в) краєзнавча бібліографія, картографічні джерела, усні джерела, офіційні джерела.

15. Книгу «Опис України» у 1660 році видав:

а) Т.Шевченко;

б) Гійом Левассер дек Боплан;

в) І.Франко.

16. Літературне краєзнавство – це

а) специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, нав'язаних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми краю;

б) галузь прикладної історії та відрізняється двома суттєвими ознаками: локальністю досліджуваних історичних подій, матеріалізованих у пам'ятках історії та культури; діяльним характером;

в) вивченні природи рідного краю, її неповторності, вихованні дбайливого ставлення до природного середовища.

17. Об'єктом літературного краєзнавства є:

а) діяльність місцевих письменників, літературних об'єднань, гуртків;

б) вивчення літературної спадщини та літературних творів, художніх образів, нав'язаних природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми певного краю;

в) відображення краю в художній літературі.

18. Уперше термін «педагогічне краєзнавство» увів у 1966 р.:

а) П. Іванов;

б) Гю Самойленко;

в) В.Сухомлинський.

19. Компонентами дослідження педагогічного краєзнавства є:

а) індивідуальний стиль педагогічної діяльності місцевих вчителів, їх майстерність і новаторство, шкільні традиції, місцеві педагогічні засоби, що використовуються для вирішення професійних завдань, народна педагогіка;

б) історія розвитку навчально-виховних закладів різного типу, авторські школи, специфічний зміст освіти та виховання з урахуванням національних і регіональних особливостей, індивідуальний стиль педагогічної діяльності місцевих вчителів, їх майстерність і новаторство, шкільні традиції, місцеві педагогічні засоби, що використовуються для вирішення професійних завдань, народна педагогіка;

в) історія розвитку навчально-виховних закладів різного типу, авторські школи, специфічний зміст освіти та виховання з урахуванням національних і регіональних особливостей.

20. Об'єктом педагогічного краєзнавства є

а) педагогічний процес конкретного регіону в історичному і сучасному вимірі;

б) співвідношення різного рівня педагогічних феноменів минулого і сьогодення;

в) історія розвитку навчально-виховних закладів різного типу.

21. Господарче краєзнавство досліджує ...

а) економіко-географічні особливості населених пунктів, фактори історико-географічного розвитку промислових підприємств, сільськогосподарські підприємства, виокремлюючи економіко-географічну характеристику господарств;

б) промислове господарство краю;

в) господарські об'єкти певного регіону.

22. Основним завданням господарчого краєзнавства є

а) виявлення зв'язків і характеру розміщення господарчих об'єктів;

б) розташування підприємств народного господарства;

в) характеристика підприємств народного господарства.

23. Джерелами екологічного краєзнавства є:

а) екосистеми краю та їхні елементи;

б) спостереження, друковані джерела, пам'ятки історії та культури;

в) заповідники, дендропарки, ліси, національні природний парки, Карпатські гори, долини, екологічний стан рослинного і тваринного світу краю, вплив людської діяльності на екологічний стан Закарпаття.

24. Предметом екологічного краєзнавства є:

а) середовище проживання, його живі й неживі компоненти, їхній взаємозв'язок, що формує умови життя та розвиток всіх екосистем;

б) екосистеми краю та їхні елементи;

в) взаємозв'язок живих організмів, їхніх груп різних рангів, живих і неживих компонентів екосистем, а також характер впливу природних і антропогенних факторів на функціонування екосистем і біосфери в цілому.

25. Мета екологічного краєзнавства – це:

а) поглибити усвідомлення кожною людиною важливості екологічної проблеми, формувати відповідальність за збереження і примноження, розумне використання природних ресурсів рідного краю;

б) вивчення природи рідного краю, її неповторності;

в) виховання дбайливого ставлення до природного середовища.

26. Згідно з директивами ЮНЕСКО Карпатський біосферний заповідник виконує наступні завдання:

а) охорона природи та розвитку науки;

б) здійснення екологічної освіти та сприяння екотуризму;

в) охорона та догляд екосистем, організація та проведення науково-дослідних проектів, екологічна освіта та сприяння екотуризму.

27. Краєзнавча робота в початкових класах здійснюється кількома шляхами

а) через поповнення змісту предметів, проведення позакласних заходів;

б) через зміст предметів, під час уроків-екскурсій, проведення позакласної роботи;

в) під час уроків-екскурсій, проведення позакласної роботи.

28. Використання краєзнавчого матеріалу на уроці залежить від

а) віку учнів і ступеня їх обізнаності з ним;

б) віку учнів;

в) психологічних особливостей учнів.

29. Добираючи зміст краєзнавчих відомостей для учнів початкової школи, необхідно:

а) віддавати перевагу конкретним фактам, предметам, явищам, які дитина краще запам'ятає, тому що вони цікаві і викликають у неї емоційний відгук;

б) пов'язувати його з наочними посібниками;

в) враховувати їх зацікавленість.

30. Допустимі норми фізичного ходового навантаження на учнів 1 - 4 класів під час екскурсії:

а) не більше 2 годин власненруху (не більше 1 – 2,5 км);

б) не більше 1 години власненруху (не більше 2 – 3,5 км);

в) не більше 1,5 години власненруху (не більше 3 – 3,5 км).

31. Допустимі норми фізичного ходового навантаження на учнів 1 - 4 класів під час одноденного туристичного походу

а) від 2 до 2,5 годин власне руху (4 – 4,5 км);

б) від 3 до 3,5 годин власне руху (5 – 5,5 км);

в) від 1 до 2 годин власне руху (1 – 1,5 км).

32. Груповий перехід, або пересування за допомогою транспорту за чітко визначеним маршрутом, який має певні освітньо-виховні цілі – це:

а) екскурсія;

б) похід;

в) конкурси.

33. Документом, що дає право на проведення походу, є:

а) маршрутний лист встановленого зразка;

б) план-графік і схема маршруту;

в) маршрутний лист встановленого зразка, до якого додається план-графік і схема.

34. Експедиція відрізняється від туристичних походів:
- а) кількістю завдань і обсягом роботи;
  - б) місцем проведення;
  - в) методами досліджень.
35. Важливим елементом екологічної стежки є:
- а) інформативність;
  - б) об'єкти;
  - в) маршрут.
36. Провідним методом організації пошукової діяльності учнів є:
- а) дослідницький;
  - б) пояснювально-ілюстративний;
  - в) репродуктивний.
37. У формуванні екологічної культури школярів в процесі краєзнавчої роботи важливу роль відіграють:
- а) проблемно-комунікативні та практичні методи;
  - б) метод прикладу та наслідування;
  - в) словесні.
38. Фенологічні спостереження пов'язані з...
- а) періодичними (сезонними) змінами кліматичних умов протягом року;
  - б) поведками тварин;
  - в) розвитком рослин.
39. Об'єктами фенологічних спостережень можуть бути...
- а) лише здорові, сформовані екземпляри рослин;
  - б) будь-які представники рослинного світу;
  - в) програмні представники рослинного світу.
40. Безпосереднє спостереження (огляд) виучуваних явищ і предметів на основі яких проводяться узагальнення під час дослідження краєзнавчих об'єктів. Він часто застосовується у шкільних краєзнавчих дослідженнях, походах, під час екскурсій – це:
- а) візуальний метод;
  - б) статистичний метод;
  - в) бібліографічний метод.
41. Наука, займається вивченням гербів як історичних джерел для висвітлення державно-політичних, соціально-економічних і культурно-мистецьких питань історії:

- а) нумізмати́ка;
- б) геральди́ка;
- в) вексилоло́гія.

42. Шкі́льне краєзнавство – це:

- а) вивчення історії, економіки і культури краю в школі;
- б) краєзнавча діяльність учнів середніх загальноосвітніх шкіл під керівництвом учителя;
- в) класна і позакласна краєзнавча діяльність учнів шкіл і професійно-технічних навчальних закладів під керівництвом учителя.

43. Види краєзнавства за змістом роботи:

- а) екскурсій, експедиції, турпоходи;
- б) державне, громадське, шкі́льне, історичне, літературне;
- в) географічне, історичне, археологічне, літературне, економічне, природни́че, вузівськошкі́льне.

44. Види краєзнавства за формою організації:

- а) історичне;
- б) шкі́льне;
- в) державне, громадське, шкі́льне;
- г) музейне, архівне, бібліотечне, шкі́льне, археологічне, етнографічне, географічне.

45. Функції шкі́льного краєзнавства:

- а) освітня, дослідницька, суспільно корисна;
- б) освітньо-пізнавальна, пошуково-дослідницька, перетворювальна, навчально-виховна;
- в) сприяння засвоєнню учнями основ наук, формування національної свідомості, поповнення зібраним матеріалом шкі́льних музеїв, кутків, кабінетів, формування дослідницьких навичок.

46. Організаційні форми шкі́льного краєзнавства:

- а) гурток, експедиція, вікторина;
- б) товариство, конференція, топоніміка;
- в) гурток, товариство, клуб;
- г) екскурсія, експедиція, турпохід, КВК.

47. "Зоряним часом" українського краєзнавства прийнято вважати:

- а) другу половину ХІХ – початок ХХ ст.;
- б) 60-70-і роки – кампанію з написання "Історії міст і сіл Українського РСР";

в) 20- 30 ті роки ХХ ст.;

г) 1926-1929 рр.;

д) 1991-2008 рр.

48. Учнівський краєзнавчий рух в Україні координує:

а) Національна спілка краєзнавців України;

б) Українське географічне товариство, Національна спілка краєзнавців України;

в) Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді;

г) Міністерство освіти і науки України та Міністерство сім'ї, молоді і спорту.

49. Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді координує проведення:

а) конференцій, олімпіад, конкурсів, КВК з питань краєзнавства;

б) рухів, акцій, історико-краєзнавчих експедицій, всеукраїнських еколого-натуралістичних конференцій;

в) конкурсів на кращий підручник, конференцій, предметних олімпіад, рухів, експедицій.

50. У ході краєзнавчої експедиції:

а) проводиться підготовча, польова і камеральна робота;

б) відбувається групове вивчення екскурсійних об'єктів;

в) вивчення її учасниками певної території у відповідності з визначеною метою.

51. Основні методи експедиційних польових досліджень:

а) опитування, експеримент, спостереження, ведення щоденника;

б) вивчення матеріальних і духовних джерел певного краєзнавчого об'єкта;

в) аналіз карт і планів села, спостереження, опитування, відбір, обробка і фіксація предметів матеріальної культури; експеримент;

г) теоретичні і практичні заняття гуртка, фіксація результатів у "Польовому щоденнику", зошиті "Польового опису" тощо.

52. Учитель у ході підготовки і проведення краєзнавчої експедиції:

а) проводить заняття гуртка "Юний краєзнавець";

б) відповідає за життя, здоров'я учнів, доповідає директору школи про хід експедиції, представляє кращих учнів до нагороди;

в) все вище зазначене.

53. Способи фіксації змісту джерел:

а) рекомендаційна анотація, розгорнутий реферат;

б) тези, конспект, стаття, лекція;

в) анотування, реферування, тези, план, цитування, конспект, доповідь.

54. Види учнівських письмових робіт з історичного краєзнавства:

а) повідомлення, реферат, стаття, конкурсна науково-дослідна робота;

б) повідомлення, реферат, стаття, доповідь;

в) підготовка рецензій, рефератів, топонімічних словників, описів;

г) науково-дослідна конкурсна робота, стаття, доповідь, тези і план.

55. Структуру учнівської науково-дослідної роботи складають:

а) обкладинка, титульна сторінка, вступ, виклад, висновки, список літератури;

б) титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки, дві рецензії;

в) виклад матеріалу, таблиці, ілюстрації, таблиці, список джерел, рецензії.

56. Топоніміка і топонімія:

а) Основні напрями топонімічної роботи;

б) наука і практика збору топонімічного матеріалу;

в) наука про сукупність топонімів.

57. Основу музею складають фонди, які діляться на:

а) основні, допоміжні;

б) основні, експозиційні, виставкові;

в) речові, письмові, усні;

г) речі, книги, фотографії, малюнки тощо.

58. Функції шкільного музею:

а) освітньо-пізнавальна, пошуково-дослідна, суспільно-корисна, виховна;

б) освітньо-виховна, документування, збереження, науково-дослідна, суспільно-корисна;

в) планування, екскурсійна, класна, позакласна, позашкільна.

59. Основні напрями шкільного пам'яткознавства, пам'яткоохоронства:

а) вивчення подій, увічнених пам'ятниками, сприяння органам влади в охоронній роботі;

б) використання пам'яток у навчально-виховній роботі, шефство над ними;

в) поширення знань про пам'ятники серед людей, підтримка пам'яткознавчих акцій.

60. Основні форми і методи шкільної пам'яткознавчої, пам'яткохоронної роботи:

а) підготовка повідомлень, рефератів, догляд за престарілими;

б) уроки громадянської зрілості, екскурсії, чергування біля пам'ятників;

в) боротьба з руйнівниками пам'ятників, шефство, фотовиставки пам'яток свого краю.

61. Географічне краєзнавство як складова географічних наук виступає:

а) головною частиною;

б) структурною частиною;

в) не є частиною;

г) все зазначене вірне.

62. Екологічне краєзнавство є:

а) комплексною наукою, що досліджує взаємодію між людиною і природою;

б) зображує зв'язок між певними компонентами природи;

в) конкретизує історико-культурний процес, що проходить через діяльність видатних діячів, які жили у відповідних регіонах;

г) засобом усвідомлення необхідності збереження довкілля, розвитку національної самосвідомості українського народу.

63. Основним об'єктом краєзнавчої бібліографії є:

а) енциклопедії, монографії;

б) підручники й навчальні посібники;

в) довідники й путівники;

г) статті у збірниках наукових праць;

д) брошури, нариси й мемуари;

е) публіцистика й художня література;

є) статті у періодичних виданнях;

ж) все зазначене вірне.

64. Як поділяються атласні видання:

- а) електронні версії;
- б) академічні видання;
- в) шкільні краєзнавчі атласи;
- г) туристичні атласи;
- д) все зазначене вірне.

65. Статистичний метод передбачає:

- а) відбір і аналіз кількісних показників, з наступним складанням карт, схем, таблиць, графіків;
- б) відбір і аналіз якісних показників;
- в) все зазначене вірне.

66. Основою усних джерел:

- а) розповіді старожиліву пам'яті яких збереглися дані;
- б) записи в архівних документах;
- в) газети. Журнали.

67. Національне краєзнавство включає:

- а) географічне, літературне, етнографічне;
- б) географічне, історичне; соціальне;
- в) літературне, екологічне, географічне.

68. В Україні склалися три організаційні форми краєзнавства це:

- а) громадське, шкільне, позашкільне;
- б) державне, громадське, шкільне;
- г) державне, громадське, позашкільне.

69. Особливістю громадського краєзнавства є участь у ньому ...

- а) органів регіонального управління та місцевого самоврядування;
- б) первинних структур (гуртків, бюро, товариств, спілок);
- в) учнів, що здійснюють краєзнавчу діяльність у навчальному процесі.

70. Особливістю шкільного краєзнавства є участь у ньому ...

- а) органів регіонального управління та місцевого самоврядування;
- б) первинних структур (гуртків, бюро, товариств, спілок);
- в) учнів, що здійснюють краєзнавчу діяльність у навчальному процесі.

71. Особливістю державного краєзнавства є участь у ньому ...

- а) органів регіонального управління та місцевого самоврядування;
- б) первинних структур (гуртків, бюро, товариств, спілок);

в) учнів, що здійснюють краєзнавчу діяльність у навчальному процесі.

72. Що таке “історіографія”?

а) історія вивчення будь-якої проблеми присвячена певній добі, періоду, проблемі, події, регіону чи країні;

б) історичні аспекти вивчення географії;

в) історико-краєзнавчі джерела.

73. Українське краєзнавство започатковане з:

а) часів античних;

б) часів Київської Русі;

в) держави Б. Хмельницького;

г) часів УНР.

74. Перелічіть вчених, які активно працювали у Кам'янець-Подільському університеті в галузі географічного краєзнавства:

а) І. Огієнко, П. Тутковський;

б) Ю. Січинський, В. Геринович;

в) К. Геренчук, В. Чижов.

75. Промисловість, її профіль, найважливіші промислові підприємства, їх сировинна та енергетична база, техніко-економічні показники, виробничі зв'язки, енергозабезпечення краю, розміщення промисловості належать до:

а) географічне краєзнавство;

б) економічне краєзнавство;

в) етнографічне краєзнавство.

76. Дослідження фактів місцевої історії, на базі археологічних, друкованих та архівних джерел, а також досліджень пам'яток історії та культури, вивчає...

а) географічне краєзнавство;

б) економічне краєзнавство;

в) історичне краєзнавство.

77. ... краєзнавство формується на стику географічного, економічного, історичного й етнологічного краєзнавства, а також туризмознавства і рекреалогії шляхом міждисциплінарного синтезу їх теоретико-методологічних і прикладних напрацювань.

а) екологічне;

б) туристичне;

в) літературне.

78. Функціональна підсистема територіальної рекреаційної системи, що характеризується єдністю території, яка володіє значним рекреаційним потенціалом, наявністю сукупності рекреаційних установ і підприємств інфраструктури, єдністю організаційних форм управління, що забезпечують ефективне використання природних і економічних ресурсів – це:

- а) рекреаційна зона;
- б) заповідник;
- в) рекреаційно-туристичний комплекс.

79. Предметом дослідження туристичного краєзнавства виступають...

- а) історичні пам'ятки культури;
- б) природні рекреаційні ресурси (мінеральні води, клімат, озера тощо);
- в) провідні галузі, які визначають спеціалізацію, структурні зрушення в економіці.

80. Перша спроба створення фахової бібліографії, найбільш системний огляд праць і матеріалів щодо розвитку різних галузей краєзнавства та його методики обґрунтовано у праці "Галицьке краєзнавство".

- а) І. Маньков;
- б) В. Дорошенко;
- в) І. Франко.

81. Як заповіт, звучать сьогодні слова ... , що "ми повинні далі вивчати наші краєвиди, які розкривають надзвичайно цікаві явища з минулого нашої країни, мають важливий вплив на все наше господарство і побут".

- а) П. А. Тутковського;
- б) В. Дорошенко;
- в) С. Л. Рудницького.

82. Фундатором української географії і наукового географічного краєзнавства вважають...

- а) І. Маньков;
- б) В. Дорошенко;
- в) С. Л. Рудницького.

83. Первинна форма шкільних (студентських) краєзнавчих об'єднань, кількість членів якої як правило, не перевищує 10 – це:

- а) клуб;
- б) секція;
- в) гурток.

84. Самодіяльна група учнів (студентів), що займаються поглибленим вивченням рідного краю – це:

- а) клуб;
- б) секція;
- в) гурток.

85. Найвища форма організації туристично-краєзнавчої роботи, членами якої можуть бути 60 і більше учнів – це:

- а) клуб;
- б) секція;
- в) гурток.

86. Популяризація краєзнавчих документів, інформації та знань про край та просування краєзнавчих ресурсів, продуктів і послуг бібліотеки:

- а) бібліомарафон;
- б) поширення краєзнавчих знань;
- в) бібліокафе.

87. Екскурсія – це:

а) туристична послуга, яка забезпечує задоволення духовних, естетичних, інформаційних та інших потреб туриста або екскурсанта;

б) подорож громадян України в межах території України протягом доби;

в) подорож громадян України за межі території України;

г) послуга, яка забезпечує розташування туристів в засобах розміщення

88. Рекреаційний туризм – це:

а) подорож із метою відпочинку, оздоровлення і лікування;

б) подорож із метою ознайомлення з культурою, традиціями, звичаями країни перебування туристів;

в) подорож із метою участі у спортивних змаганнях;

г) подорож із метою участі у громадських заходах.

89. Етнічний туризм – це:

а) подорожі з метою ознайомлення з культурою, традиціями країни;

б) подорожі з метою побачень з рідними та близькими;

в) подорожі з метою участі у спортивних змаганнях;

г) подорожі з метою участі у переговорах, нарадах, конференціях, тощо

90. Навчальний туризм – це:

а) тури з метою отримання більш широкої освіти на базі освітніх закладів країни перебування;

б) тури з метою отримання незвичайних емоцій;

в) тури з метою відпочинку, оздоровлення;

г) тури з метою ознайомлення з культурою, традиціями країни.

91. Маршрути, які починаються в одному пункті (відправлення) й закінчуються в іншому (прибуття) називаються:

а) кільцеві;

б) лінійні;

в) радіальні;

г) комбіновані.

92. Відповідає за правильне і безпечне проходження маршруту. Разом з керівником і головним краєзнавцем готує картографічний та описовий матеріал за маршрутом майбутньої подорожі:

а) командир;

б) штурман;

в) скарбник.

93. Відповідає за виконання усіх завдань, що стоїть перед туристським колективом і є помічником керівника групи:

а) командир;

б) штурман;

в) скарбник.

94. Об'єкти, що зображуються на топографічних картах позамасштабними умовними позначеннями, а на місцевості локалізуються у вигляді точки (окремі вершини, пункти геодезичної мережі, доміантні споруди, вежі тощо) – це:

а) точкові орієнтири;

б) лінійні орієнтири;

в) площинні орієнтири.

95. Об'єкти, що мають значну довжину і зображуються на карті лінійними позначеннями (річки, канали, шляхи сполучення, лінії зв'язку та електропередач, лісові просіки, яри та урвища, берегова лінія тощо) – це:

- а) точкові орієнтири;
- б) лінійні орієнтири;
- в) площинні орієнтири.

96. Об'єкти, що мають чітко окреслені контури і займають значну площу (озера, болота, лісові галявини, ділянки сільськогосподарських угідь, населені пункти тощо) – це:

- а) точкові орієнтири;
- б) лінійні орієнтири;
- в) площинні орієнтири.

97. Територія створена спеціально людиною для утримання, збереження зникаючих видів тварин – це:

- а) заповідник;
- б) зоопарк;
- в) дендропарк.

98. Територія на якій у відкритому ґрунті культивуються деревні рослини – це:

- а) заповідник;
- б) зоопарк;
- в) дендропарк.

99. Науково-дослідницький та культурно-просвітницький заклад, призначений для вивчення рослинного світу – це:

- а) заповідник;
- б) ботанічний сад;
- в) дендропарк.

100. Природоохоронні об'єкти, які передбачають часткове використання тварин, рослин та інших природних об'єктів – це:

- а) заповідник;
- б) заказники;
- в) дендропарк.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Зв'язок краєзнавства з іншими науками
2. Населення краю як об'єкт краєзнавства
3. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва
4. Суть, значення і завдання краєзнавства і туризму
5. Метеорологічні та фенологічні дослідження
6. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках громадянської освіти і природознавства
7. Місце краєзнавства в системі підготовки вчителів початкової школи
8. Пам'ятки історії і культури краю як джерела краєзнавства
9. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках математики і музики
10. Понятійно-категоріальний аспект краєзнавства
11. Геологічні та геоморфологічні дослідження
12. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках української мови і читання
13. Історія становлення та розвиток краєзнавства
14. Збереження природи – одне з основних завдань краєзнавства
15. Форми організації краєзнавчої роботи з молодшими школярами
16. Основні напрями краєзнавства
17. Мистецтво краю як об'єкт краєзнавчої діяльності
18. Використання краєзнавчого матеріалу в позаурочний час
19. Джерела краєзнавства
20. Краєзнавча діяльність студентів в позааудиторний час
21. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва
22. Місце краєзнавства в системі суспільних та природничих наук
23. Етнографічне краєзнавство
24. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках громадянської освіти і природознавства
25. Місце краєзнавства в системі шкільної освіти
26. Способи геологічних та геоморфологічних досліджень
27. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках математики і музики

- 28.Історичні умови становлення краєзнавства як науки та розвиток шкільного краєзнавства
- 29.Основні природоохоронні об'єкти України
- 30.Використання краєзнавчого матеріалу на уроках української мови і читання
- 31.Теоретичні основи курсу: предмет, завдання, принципи, напрями роботи, функції, методи краєзнавчого дослідження
- 32.Спостереження – основний метод краєзнавчої роботи в початкових класах
- 33.Форми організації краєзнавчої роботи з молодшими школярами
- 34.Краєзнавство в змісті предметів професійного циклу
- 35.Рельєф місцевості. Дослідження ґрунтів. Гідрологічні дослідження
- 36.Використання краєзнавчого матеріалу в позаурочний час
- 37.Біологічне краєзнавство
- 38.Реалізація краєзнавчого принципу в змісті предметів освітніх галузей діючих Державних стандартів початкової школи
- 39.Використання краєзнавчого матеріалу на уроках громадянської освіти і природознавства
- 40.Географічне краєзнавство
- 41.Активні методи краєзнавчої роботи: пошук і опис певних об'єктів, пам'яток природи, історії та культури, проведення пошукової і збирацької роботи, робота з науково-популярною літературою
- 42.Використання краєзнавчого матеріалу в позаурочний час
- 43.Екологія як об'єкт краєзнавства
- 44.Аналіз педагогічного досвіду застосування краєзнавчого матеріалу в різних освітніх галузях школи 1-го ступеня
- 45.Використання краєзнавчого матеріалу на уроках громадянської освіти і природознавства
- 46.Історія краю як об'єкт краєзнавчої діяльності
- 47.«Уроки-експедиції», турпоходи, практичні заняття, проектна діяльність як форми краєзнавчої роботи
- 48.Використання краєзнавчого матеріалу на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва
- 49.Основні напрями краєзнавства
- 50.Екскурсія як основна форма краєзнавчої роботи з учнями початкових класів

51. Складіть один з видів проектів до теми «Рослинництво в рідному краї»
52. Джерела краєзнавства
53. Фольклорно-мистецтвознавче краєзнавство
54. Використання краєзнавчого матеріалу в позаурочний час
55. Понятійно-категоріальний аспект краєзнавства
56. Аналіз програм предметів освітніх галузей початкової школи з метою виявлення краєзнавчого компонента
57. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках української мови і читання
58. Екологія як об'єкт краєзнавства
59. Ретроспективний аналіз використання краєзнавчого матеріалу на уроках в початковій школі
60. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках трудового навчання і образотворчого мистецтва
61. Краєзнавчий компонент у змісті освітніх галузей початкової школи
62. Основні економічні об'єкти краю, їх вплив на екологію
63. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках громадянської освіти і природознавства
64. Економіка як об'єкт краєзнавства
65. Засоби покращення екології краю
66. Використання краєзнавчого матеріалу на уроках математики і музики
67. Історичне краєзнавство
68. Комплексна краєзнавча характеристика своєї місцевості
69. Форми організації краєзнавчої роботи з молодшими школярами
70. Географічне краєзнавство
71. Розвиток краєзнавства в незалежній Україні
72. Організація і проведення турпоходу
73. Господарче краєзнавство
74. Особливості історичного розвитку українського етносу та нації
75. Розробка проекту до теми «Рослинництво в рідному краї»
76. Історія краю як об'єкт краєзнавчої діяльності
77. Краєзнавче вивчення рослинного і тваринного світу
78. Розробка «екологічної стежки» для початкової школи

ГЛОСАРІЙ ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ

Ареал (лат. area – площа, простір або ділянка)– територія (суходіл або водойма), в межах якої поширені особини певного виду (або іншої систематичної групи).

Асоціація рослинна – основна класифікаційна одиниця рослинних угруповань, яка характеризується однорідним флористичним складом, наявністю доміантних (провідних) видів, певним кількісним співвідношенням між окремими видами, а також ярусністю, послідовністю фенологічного розвитку рослин протягом вегетаційного періоду та продуктивністю рослинної маси.

Біогеоценоз – ділянка місцевості з однорідними умовами життя, населена взаємопов'язаними популяціями різних видів, які об'єднані між собою та з фізичним середовищем існування, колообігом речовин та потоком енергії.

Біотичні чинники – чинники живої природи, які обумовлені впливом організмів один на одного.

Ботанічний сад – науково–дослідні природоохоронні установи, що створюються з метою збереження, вивчення, акліматизації, розмноження й ефективного використання рідкісних типових видів рослин шляхом створення, поповнення та збереження ботанічних колекцій, ведення наукової, навчальної та освітньої роботи.

Вегетаційний період – частина року, упродовж якого здійснюється активна життєдіяльність рослин.

Вид вимираючий – біологічні види, які знаходяться під загрозою вимирання через свою малу чисельність або певні чинники навколишнього середовища.

Вид зникаючий – вид, що перебуває під загрозою повного вимирання, чисельність уцілілих особин якого недостатня для самостійного підтримання популяції в природних умовах, потребує спеціальних заходів охорони.

Вид раритетний, рідкісний – вид, який має відносно низьку чисельність і часто перебуває під загрозою зникнення.

Вид реліктовий – вид, який зберігся в певній місцевості як "уламок" флори минулих геологічних епох. Часто такий вид є рідким, або вимираючим

Вид шкідливий – вид, що завдає шкоди господарству людини або викликає різноманітні захворювання.

Вид шкідливий – поняття умовне, тому що один і той самий вид може бути економічно чи соціально небажаним водному місці і корисним в іншому.

Водосховище – штучна водойма із сповільненим водообміном, рівневий режим якого штучно змінюється.

Деградація – занепад певної системи, перехід її з вищої стадії розвитку на нижчу, втрата раніше набутих властивостей, погіршення якості.

Дендрологічні парки – науково–дослідні природоохоронні установи, що створюються з метою збереження у спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників для найбільш ефективного наукового, культурного та рекреаційного використання.

Домінанти (лат. *dominantis* – панівний) – види, які кількісно переважають над іншими видами в угрупованні.

Екологія (грец. *oikos* – дім, *logos* – наука, вчення) – наука, яка досліджує взаємозв'язки рослин, тварин, грибів, мікроорганізмів та вірусів між собою та навколишнім середовищем.

Екологічна мережа – єдина територіальна система, яка утворюється з метою покращення умов для формування та відновлення навколишнього середовища, підвищення природно–ресурсного потенціалу території України, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, місць зростання та проживання цінних видів рослинного та тваринного світу, генетичного фонду, шляхів міграції тварин тощо.

Екологічні фактори – всі компоненти довкілля, які впливають на живі організми та їхні угруповання.

Екосистема – сукупність популяцій різних видів, які взаємодіють між собою та з фізичним середовищем життя, у наслідок чого виникає потік енергії та коло обіг речовин.

Європейський Червоний список – Європейський червоний список тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі.

Життєвий цикл – сукупність усіх фаз розвитку організмів певного виду; відбувається між однаковими фазами розвитку двох чи більше послідовних поколінь. Розрізняють простий чи складний життєвий цикл

Заболочування ґрунту – процес підвищення вологості ґрунтів під впливом постійного перезволоження в умовах застою води на поверхні, що призводить до утворення різних видів заболочених і болотних ґрунтів.

Заказник – ділянка, у межах якої постійно або тимчасово заборонено окремі види і форми господарської діяльності.

Заповідник – територія або акваторія, на якій зберігається в природному стані весь її природний комплекс. Згідно з Міжнародного союзу охорони природи класифікується як природоохоронна територія категорії Ia. Заповідники виділяються як унікальні пам'ятки історії і культури, живої і неживої природи, з науковою метою, як резервати тварин і рослин.

Заповідник природний – природоохоронна, науково–дослідна установа, що створюється з метою збереження та вивчення типових або унікальних для певної ландшафтної зони природних комплексів.

Заповідні урочища – лісові, степові, болотні та інші відокремлені цілісні ландшафтні комплекси, що мають важливе наукове, природоохоронне й естетичне значення, з метою збереження їх у природному стані.

Захисні лісонасадження – штучно створені посадкою або посівом насадження для захисту сільськогосподарських угідь, ґрунтів, водойм, доріг, населених пунктів від несприятливих природних факторів. Захисні лісонасадження вирощують переважно в степових, лісостепових і напівпустельних районах.

Зелена зона – позаміська система зелених насаджень, що виконує санітарно–екологічні та рекреаційні функції.

Зелена книга України – державний документ, у якому зведено відомості про сучасний стан рідкісних, зникаючих і типових природних рослинних угруповань, що потребують охорони.

Зоологічний парк – природоохоронна культурно–освітня установа, яка створюється з метою організації екологічної освітньо–виховної роботи, створення експозицій рідкісних, екзотичних і місцевих

тварин, їхнього збереження, вивчення і розробки наукових основ розведення в неволі.

Ландшафтний комплекс (від нім. «ландшафт» – край, країна, провінція) – відносно однорідна ділянка географічної оболонки, яка характеризується

закономірним поєднанням взаємопов'язаних і взаємозалежних природних

компонентів (гірських порід, рельєфу, повітряних мас, вод, ґрунтів, рослин і тварин) і природних комплексів нижчого рангу (місцевостей, урочищ, фацій).

Навколишнє середо вище (довкілля) – навколишнє щодо людини, групи людей чи суспільства середовище, в якому живуть люди, відбуваються виробничі, соціальні, демографічні, політичні процеси.

Натуралізація – повне пристосування організмів до нових умов існування, остаточне входження інтродуцента в нішу екологічну раніше чужої для нього екосистеми, пов'язане з набуттям цими організмами спеціальної адаптації.

Національні природні парки – природоохоронні, рекреаційні, культурно–освітні, науково–дослідні установи, які створюються з метою збереження й ефективного використання природних комплексів.

Пам'ятки природи – окремі унікальні природні утворення, що мають особливе природоохоронне, наукове, естетичне і пізнавальне значення.

Пам'ятки садово–паркового мистецтва – це природоохоронні рекреаційні установи. Ними оголошуються найбільш визначні та цінні зразки паркового будівництва з метою охорони їх і використання в естетичних, виховних, наукових, природоохоронних та оздоровчих цілях.

Паразит (грец. parasitos – нахлібник) – організми, які живуть на поверхні тіла (ектопаразити) або в тілі (ендопаразити) інших живих істот (хазяїв), живляться за їхній рахунок і, здебільшого, завдають їм шкоди.

Парниковий ефект – явище в атмосфері Землі та інших планет, при якому енергія сонячних променів, відбиваючись від поверхні, не може повернутися у космос, оскільки затримується молекулами різних газів, що призводить до підвищення температури поверхні.

Природно–заповідний фонд – ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонового моніторингу навколишнього природного середовища.

Природно–територіальний комплекс – ділянка географічної оболонки, що являє собою цілісне й закономірне поєднання всіх природних компонентів (гірських порід, рельєфу, приземного шару повітря, поверхневих і підземних вод, ґрунтів, рослин і тварин), які якісно відрізняють її від іншої території.

Регіональні ландшафтні парки – це природоохоронні рекреаційні установи, які створюються з метою збереження регіональних природних комплексів, а також забезпечення умов для організованого відпочинку населення.

Урбанізація природи – процес перетворення природних ландшафтів на штучні, під впливом міської забудовлі.

Урочище – ділянка території, що відрізняється від навколишньої місцевості: байрачний ліс, товтровий горб, степовий солончак, давнє городище тощо.

Червона книга України – офіційний державний документ, який містить перелік рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу у межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, а також узагальнені відомості про сучасний стан цих видів та заходи щодо їх збереження й відтворення.

ЮНЕСКО – організація Об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури. Її мета сприяти збереженню миру і безпеки, розвитку співробітництва між країнами в області науки, освіти і культури для всезагального дотримання справедливості, правопорядку, прав людини та основних свобод, які передбачені стандартом ООН для всіх народів світу без поділу на раси, стать, мови та релігії.

ЗМІСТ

Силабус навчальної дисципліни «Краєзнавча робота в початковій школі»	3
Зміст робочої програми навчальної дисципліни	6
Методичні рекомендації до виконання практичних занять	16
Практичне заняття 1	18
Практичне заняття 2	19
Практичне заняття 3	20
Практичне заняття 4	21
Практичне заняття 5	22
Практичне заняття 6	23
Практичне заняття 7	24
Практичне заняття 8	25
Практичне заняття 9	27
Практичне заняття 10	28
Практичне заняття 11	28
Практичне заняття 12	29
Методичні рекомендації для організації самостійної роботи	31
Тестові завдання для самоконтролю знань студентів	34
Питання до екзамену	51
Глосарій основних понять та термінів	54

Навчальне видання

О.В. Ковальчук

КРАЄЗНАВЧА РОБОТА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Навчально-методичний посібник

Підписано до друку --.--2021 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний
Ум.друк. арк. --,--. Тираж 40. Зам. ---

Видавець Ковальчук О.В.
32315, Хмельницька обл., м. Кам'янець-Подільський,
вул. Васильєва, 13, корп. А, 37.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7057 від 25.05.2020 р.